

flashback

Σημειώσεις στο περιθώριο της πολιτικής και της θεωρίας

Ανισότητα και πολιτική

ΤΟΥ ΠΑΝΑΓΙΩΤΗ ΣΩΤΗΡΗ

psotiris@alteregomedia.org

Οι κοινωνίες μας παραμένουν άνισες και διαιρεμένες. Μάλιστα, από ορισμένες απόψεις έχουν γίνει πιο άνισες και πιο διαιρεμένες, ιδίως από τη στιγμή που οι πολιτικές που επεδίωκαν την αναδιανομή του εισοδήματος εγκαταλείφθηκαν προς όφελος των νεοφιλελεύθερων πολιτικών που αποδέχτηκαν την κυρίως ατομική επιδίωξη κέρδους ως κινητήρια δύναμη της οποίας «ανάπτυξης». Την ίδια στιγμή πάλι στην εισοδηματική ανισότητα, εμφανίζονται και άλλες διαιρετικές γραμμές, όπως αυτές που αφορούν την εθνική ή εθνοτική προσέλευση, τα πολιτισμικά ερωτήματα και τα ζητήματα ταυτότητας, το επίπεδο μόρφωσης ή τη στάση απέναντι στην παγκοσμιοποίηση και, ειδικά στην Ευρώπη, την ευρωπαϊκή ενοποίηση και τη μερική απειρόληση εθνικής κυριαρχίας που αυτή συνεπάγεται.

Το ερώτημα που προκύπτει είναι πώς αυτές οι ανισότητες και αυτές οι διαιρετικές τομές «μεταφράζονται» σε όρους πολιτικής εκπροσώπησης, δηλαδή πώς αντιστοιχούνται στις βασικές διαχωριστικές γραμμές του πολιτικού συστήματος. Το βασικό ερώτημα που ανακύπτει είναι εάν και σε ποιον βαθμό εξακολουθεί να ισχύει αυτό που έδειχνε να είναι ο βασικός γνώμονας των κοινοβουλευτικών δημοκρατιών που ήταν ότι οι αριστερότροφοι πολιτικοί σχηματισμοί εκπροσωπούσαν τα χαμηλότερα εισοδήματα και οι δεξιότροφοι τα υψηλότερα.

Έρευνα από το 1948 έως το 2020

Με αυτό το ερώτημα αναμετρήθηκε ένα συλλογικό ερευνητικό έργο μεγάλης πνοής που μελέτησε πενήντα κοινοβουλευτικές δημοκρατίες στην περίοδο ανάμεσα στο 1948 και το 2020 και τα αποτελέσματα εκδόθηκαν στα αγγλικά σε έναν τόμο σε επιμέλεια των Amyr Gethin, Clara Martínez-Toledano και Thomas Picketty. Πρόσφατα εκδόθηκε στα ελληνικά από τις εκδόσεις Τόπος, σε μετάφραση Μαρίνας Τουλγαρίδη και επιστημονική επιμέλεια του Πάνου Τσοούκαλη και του Νίκου Στραβελάκη, σε μια έκδοση με τίτλο «Πολιτικές διαιρετικές τομές και κοινωνικές ανισότητες» που περιλαμβάνει τη μεγάλη σύνθεση των συμπερασμάτων των τριών επιμελητών και 25 από τα case studies μαζί με μια επιπλέον ενότητα που εφαρμόζει το γενικό μεθοδολογικό πλαίσιο και στην περίπτωση της Ελλάδας. Η όλη έρευνα στηρίζεται στην εκτεταμένη βάση στατιστικών δεδομένων που συγκεντρώνει χρόνια τώρα ο Πικετί και η ομάδα του και την οποία έχει χρησιμοποιήσει και για τα δικά του βιβλία πάνω στις κοινωνικές ανισότητες.

Οι επιμελητές της έκδοσης εκτιμούν ότι μπορούμε να διαπιστώσουμε μια κρίσιμη μετατόπιση τις τελευταίες δεκαετίες. Στην περίοδο μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο ήταν εμφανές ότι η πολιτική διαίρεση ακολουθούσε την ταξική, με τα σοσιαλδημοκρατικά και κομμουνιστικά κόμματα να στηρίζονται κυρίως στους ψηφοφόρους χαμηλού εισοδήματος και χαμηλής μόρφωσης, ενώ τα συντηρητικά κόμματα εκπροσωπούσαν τους ψηφοφόρους υψηλότερου εισοδήματος και υψηλότερης μόρφωσης. Αυτό δεν ισχύει πλέον στον ίδιο βαθμό, αφού τα σοσιαλδημοκρατικά και αριστερά κόμματα έχουν γίνει τα κόμματα των ελίτ με ανώτερο μορφωτικό επίπεδο, ενώ τα δεξιά και συντηρητικά κόμματα παραμένουν τα

Επαναφέροντας την ταξική οπτική

Οι διαπιστώσεις της έρευνας δεν σημαίνουν ότι έχει χαθεί αμετάκλητα ο δεσμός ανάμεσα στην Αριστερά και τα φτωχότερα στρώματα. Αλλάστε, πλέον το υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο δεν μεταφράζεται πάντα ούτε σε υψηλά εισοδήματα ούτε σε ανοδική κινητικότητα. Πράγμα που σημαίνει ότι αυτό που μπορεί να επιτρέψει μια νέα συσπείρωση είναι ακριβώς η έμφοση σε μια κοινή συνθήκη οικονομικής και εργασιακής επισφάλειας και ανισότητας που φέρνει πιο κοντά τα στρώματα της μισθωτής εργασίας, ανεξαρτήτως μορφωτικού επιπέδου.

κόμματα των ελίτ με υψηλό εισόδημα, μια συνθήκη που οι συγγραφείς επιλέγουν να αποκαλέσουν «κομματικά συστήματα πολλαπλών ελίτ». Ως αποτέλεσμα ενώ τα υψηλά εισοδήματα παραμένουν σταθερά προσανατολισμένα στα δεξιότροφα κόμματα, μέρος των χαμηλών εισοδημάτων μετατοπίζεται από την Αριστερά προς την Ακροδεξιά. Το αποτέλεσμα, κατά τον Πικετί, που χρησιμοποιεί μια αναλογία από το ινδικό σύστημα των καστών, είναι να έχουμε πλέον σε μια σειρά από χώρες μια «Βραχμανική Αριστερά» που συγκρούεται με μια «Εμπορευόμενη Δεξιά».

Η μετατόπιση αυτή ως προς τις εκπροσωπίσεις των αριστερών κομμάτων, σε συνδυασμό με την ανάδυση άλλων διαιρετικών τομών, όπως αυτές που αφορούν το ζήτημα της μετανάστευσης και της εθνικής ταυτότητας, έχουν ως αποτέλεσμα σε αρκετές χώρες η Ακρο Δεξιά, αρθρώνοντας έναν λόγο που υποκριτικά αναφέρεται στην υπεράσπιση των φτωχότερων στρώματων, να κατορθώνει να έχει απήχηση στα πιο φτωχά τμήματα των πληθυσμών, την ώρα που οι μεταναστευτικοί πληθυσμοί και τα θύματα του ρατσισμού εξακολουθούν να έχουν μια αριστερότροφη τοποθέτηση.

Στην Ισπανία και στην Ελλάδα

Βεβαίως, η συνθήκη αυτή δεν ισχύει σε όλες τις χώρες. Για παράδειγμα, σε χώρες όπως η Ισπανία οι αριστερότροφοι σχηματισμοί διατήρησαν ισχυρή παρουσία στα χαμηλά εισοδήματα, ενώ η Ακροδεξιά είχε απήχηση σε υψηλότερα εισοδήματα. Ενδιαφέρον είχε και η περίπτωση της Ελλάδας. Όπως δείχνουν οι Τσοούκαλης και Στραβελάκη εφαρμόζοντας το γενικό μεθοδολογικό πλαίσιο της όλης έρευνας, στην Ελλάδα ενώ είχαμε έντονα στοιχεία μιας «Βραχμανικής Αριστεράς» στη δεκαετία του 1990, η συγκυρία της μεγάλης οικονομικής και κοινωνικής κρίσης οδήγησε σε μια νέα ταύτιση ανάμεσα στα χαμη-

λά εισοδήματα και την Αριστερά που φάνηκε και στις εκλογές του 2015 και σε αυτές του 2019 αλλά και στο δημοψήφισμα, όπου τα χαμηλά εισοδήματα ψήφισαν συντηρητικά υπέρ του «όχι», τάση που δεν φαίνεται να συνεχίστηκε στις εκλογές του 2023.

Συνολικά, η έρευνα αυτή, με όλη την πολυμορφία των δεδομένων της, είναι πολύ σημαντική ακριβώς γιατί επιτρέπει να κατανοήσουμε αρκετές από τις αντιφάσεις των σύγχρονων δημοκρατιών. Θα μπορούσε κανείς να πει ότι ο τρόπος που τα αριστερότροφα κόμματα σε μεγάλο βαθμό έπαψαν να είναι κόμματα ταξικά, μέσα από διεργασίες συχνά διαφορετικές σε κάθε κοινωνία, έκανε τη δημοκρατία να χάνει μια βασική κινητήρια δύναμή της, δηλαδή τον μετασχηματισμό των κοινωνικών απαιτήσεων των λαϊκών στρωμάτων σε μαζική κινητοποίηση, συλλογική διεκδίκηση και πολιτική στράτευση για μεγαλύτερη αναδιανομή εισοδήματος και κοινωνική δικαιοσύνη. Υποδεικνύει, ταυτόχρονα, και την ανάγκη η Αριστερά να ανακαλύψει ξανά τον ταξικό ανταγωνισμό, να γεωθεί στα στρώματα που σήμερα πληρώνουν το κόστος των νεοφιλελεύθερων πολιτικών και να λειτουργήσει ως ο καταλύτης μιας ενότητας ανάμεσα στους φτωχούς, τους ανθρώπους μεταναστευτικής καταγωγής και τα διευρυνόμενα στρώματα της διανοητικής εργασίας. Μια ενότητα που θα επαναπροσδιόριζε την ίδια την έννοια του «λαού» σήμερα.

ΕΚΤΟΣ ΟΡΙΩΝ